

Iz velikih dni boja za naše življenje.

UTRINKI IZ LETA SVOBODE

Moja pot domov iz Ravensbrücka

Medvojna aktivistka OF Tončka Grat, doma iz Škofljice, je že od samega pričetka vojne aktivno delovala v narodnoosvobodilnem gibanju. Domobranci so jo aretirali 6. novembra 1943 skupaj z osmimi dekletki. Natančen seznam imen pa so jim posredovali salezijanci, na seznam pa pripisali, da so jih polovili v »hosti« in si s tem poskušali umiti roke. Internirali so jih v Ravensbrück.

Sledila je internacija, polna gorja in trpljenja, predvsem pa ponižanj po človeku. Tovaršica Tončka Grat ni pozabila ničesar, v letošnjem letu praznovanj osvoboditve pa se še posebej natančno spominja vrnitve domov v svobodo. Takole pripoveduje:

»Iz taborišča so nas osvobodili Rusi in tudi organizirali transport, evakuirali pa so nas Nemci. Erna Muser je s pomočjo nekaterih tovarišic podpisala vse interniranke in po neki vezi, katere mi ni znana, sporočila v Ljubljano, da smo preživele in da se vračamo domov. Hodili smo celo noč in cel dan. SS-ovci in paznice, ki so nas vodili, so se obnašali brezglavo in popolnoma obupano, niso se več menili za nas, za vsako ceno so hoteli pobegniti. Brezglavo so se obešali po mimo vozečih avtomobilih.

V tej nepopisni zmešnjavi se nas je grupa 50 Slovenk ločila od ostalih, nismo več hodile po cesti, saj bi mrsikdo utegnil še streljati na nas. Tavale smo in tako ponoči prišle do senika, kjer smo prenočile, nekaj jih je odšlo v izvidnico in ugotovile smo, da smo na zapuščenem posestvu, kjer je ostala tudi vsa živina in nekaj hrane. Namolzle smo mleka, napekle nekaj krompirja in se tako za silo najedle ter poskrile v klet. Ponoči so prišli Rusi, povedale smo, da smo iz Jugoslavije, zaupali so nam in lahko smo odšle v hišo, kjer smo preživele še dva dneva. Kraja, kjer je ležalo omenjeno posestvo, se ne spominjam natančno, prepričana pa sem, da ni bilo zelo oddaljeno od taborišča. Morale smo nazaj v kasarno Neubrander-

burgh, kjer so nas zbirali in organizirali v transport za domov.

V kasarni so nas čakali dolgi meseci brezupnega čakanja in neprenehnega upanja na vrnitev domov. Vsak teden so nam zagotavljali »prihodnji teden se zagotovo vrnete domov«. V pričakovanju smo tako čakale vse do meseca julija. V tem času smo morale kuhati, pomagati pri delu v kasarni, večkrat smo organizirali tudi manjše kulturne prireditve.

16. julija 1945 sem se odločila, skupaj s sestrično Angelo Ogrinc in Anči Strle iz Ljubljane, da pojdemo domov na lastno pest. Pretežni del poti smo prepešale, del poti so nas prepeljali z avtobusi tudi Čehi, saj so oni za vse svoje interniranke organizirali prevoz domov. V Pragi nas je prevzel Rdeči križ. Dali so nam hrano, obleko in obutev in nekaj denarja. Tu pa se je zataknilo. Rusi nas niso pustili domov preko Avstrije, čeprav je bila pot veliko krajša, morali smo preko Madžarske. Res smo kupile karte in se peljale do Budimpešte. Zopet novo upanje in kot večnost dolgo čakanje, saj so nas pustili čakati na slepem tiru kar tri dni. Ena izmed deklet v vagonu je znala nekaj tudi madžarsko, tako smo se lažje sporazumevale. Pri sebi smo imele tudi nekaj malenkosti, katere smo dobile po zapuščenih hišah in jih zamenjale za kruh. Končno smo jih le uspele prepričati in pripeljali so nas do Subotice.

Na meji je bilo neizmerno veselje, kakršnega se ne da opisati. Jokali smo, poljubljali zemljo, nismo mogli verjeti, da smo po tako dolgem trpljenju in duševnih mukah končno doma v naši Jugoslaviji.

Na postaji so nas prevzeli vojaki in odpeljali v mesto. Tu so nas uredili, saj smo bili polni uši, dobili smo tudi nekaj hrane, ki je bila zelo slaba, pa vendarle! Kmalu smo dobili vlak do Maribora in preko njega 4. avgusta 1945 prispele v Ljubljano. Bili smo doma v svobodi!

Po izjavi TONČKE GRAT pripravila MOJCA ČERNE

LUTKARSTVO

Republiški selektor povabljen na osnovno šolo Bičevje

»Lutkovno gledališče je oblika totalnega teatra« je rekla Jelena Sitar, strokovna sodelavka republiške zveze kulturnih organizacij. Viški lutkarji so znani po svoji aktivnosti, v letošnjem šolskem letu so se v okviru zveze kulturnih organizacij že večkrat sestali. Kljub temu, da so načrti v razkoraku z možnostmi – priprava predstave za publiko zahteva poleg materialnih možnosti – tudi čas, lutkovna skupina ima ta čas omejen na dve uri na teden – bodo letos upoštevali možnost, da selektorju predstavijo že v februarju nekatere svoje najambicioznejše projekte, ki bi se utegnili predstaviti tudi na republiškem srečanju. Občinsko srečanje se bo začelo šele meseca marca. To pomeni, da bi republiški vlak spet odpeljal. Tako pa bodo na osnovni šoli Bičevje, ki ima novo, privlačno dvorano, opremljeno s svetlobnimi telesi, pripravili nastop, ki bo »svetovno« srečanje, ki se bo v marcu začela v LEVSTIKOVEM DOMU v Velikih Laščah. Med najbolj priljubljenimi avtorji ostaja še vedno Jana Miličinski (Igrali jo bodo na osnovni šoli Oskar Kovačič in v Polhovem Gradcu). V Velikih Laščah so skrajšali igrico Milana Šege »Zlati ključek«, v Preserju so se odločili za »Moj dežnik je lahko balon« Ele Perozzi in »Sapramiško« Svetlane Makarovič, v Horjulu so ostali zvesti Alenki Golejšček, zaigrali bodo njeno »Hišo«, na Rakitni pripravljajo »Mojco Pokrajculjo« pesmi Lily Novy in Vide

Taufer, na Igu so vzeli v roke delo Jožice Roš »Pujskov bratec«, na Škofljici so pripravili dve igrici: »Moj prijatelj Piki Jakob« in »Nesreča medveda Rjavčka«. Na Viču bodo spet sami dramatisirali, tokrat dve ruski pravljici: »Sladkosnedo Alenčico« in »Zgodbo o repi«. Edi Majaron je avtor igric, ki jih pripravljajo na Dobrovi. Zaigrali bodo tudi lutkovno igrico »Mamin praznik«. »Zimska pravljica« francoskega avtorja v prevodu Lojzeta Kovačiča in »Dreje in trije Marsovčki« Vida Pečjaka pa je program osnovne šole Brezovica. Že nekaj let se srečujemo s sodobno, moderno pripovedko. Fantastičnost ljudskih pripovedi, posebej še iz zakladnice slovenske ljudske pravljice je, žal, še zmeraj neizkoriščena.

Strokovna sodelavka republiške zveze sta bila mnenja, da je tudi tehnika penaste gume »preveč enolična«, predlagala sta rešitve, ki utegnjejo biti cenejše in lažje izvedljive. »Vsak predmet ima svoje življenje« je rekel Igor Cvetko, ko je opozarjal, da je lutka na odru avtonomna.

Morebiti naši lutkovni krožki res igre s predmetom ne uveljavljajo dovolj, res je tudi, da je za pravo poetično vzdusje, v katerem se zgodi več in bolje kot v tem našem vsakdanjem življenju potrebna živa in prepričljiva gledališka beseda, prepojena z emocionalnim nabojem igralca; atmosfero pa ustvarjajo glasba, luči in scena – vsega tega pa naši ljubiteljski lutkarji, tudi oni najboljši, še niso uspeli zaigrati, kajti za vse to je potreben poleg ljubezni in znanja tudi ČAS in DENAR.

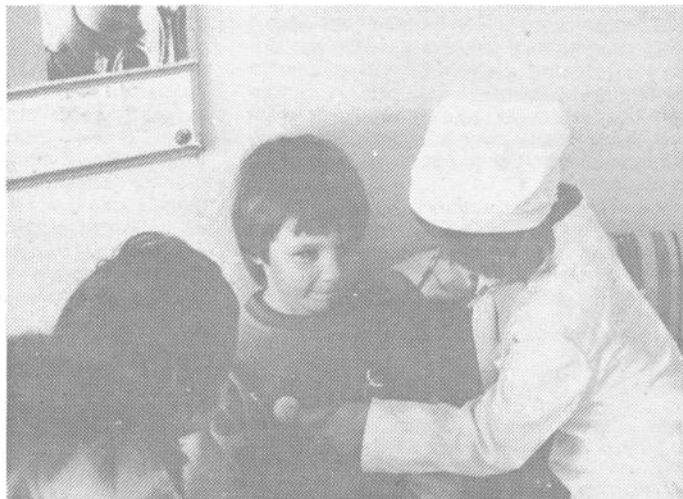
Dejstvo pa je, da naši lutkarji hodijo po poti, s katere je žal skrenilo marsikatero poklicno gledališče. Ostali so zvesti otroku. Ohranili so poetičnosti in pravilnosti, ki omogoča fantazijo, ne pa da bi jo z grobim in nasilnim postavljanjem groteske in parodije plašila in ubijala.

Kakor je rekla Danica Novak, mentorica iz Dobrove »Otroci gledalci sami soustvarjajo in dopisujejo to, kar vidijo.«

JAS

Iger je v domu v Zapotoku dovolj za vse, pri čemer je izbira zares pestra, poleg tega pa tudi vzgojiteljice povejo kakšno novo, tako da je dan vedno prekratek – Otroci hodijo spat med osmo in pol deveto uro – treba si je odpočiti in nabrati moči za naslednji dan, pa tudi za drugo polletje. Na sliki: Deklice »potujejo« po Jugoslaviji – večkrat vržeš šest, si prej naokoli.

»Zdravnica«, na sliki v belem oblačilu, sicer še ne ve natančno, kako deluje stetoskop, s katerim »poslušajo« razigrano srce svoje vrstnice. Morda pa se bomo na stara leta srečali v pravi ambulanti, ko bo že zares zdravnica.

Prijetno zimovanje v Zapotoku

V Domu borcev in mladine v Zapotoku je bilo ob našem obisku na zimovanju 40 otrok iz prvih razredov osnovnih šol iz domala vseh viških osnovnih šol. Žal jo je vreme tej skupini zagodilo tako, da je morala Tomosova vlečnica počivati, saj je skopnel skoraj ves sneg, pa čeprav je Zapotok na nadmorski višini blizu 800 metrov. Letos bo v Zapotoku šest zimovanj za predšolske otroke, in dve zimovanji (poskusno) za prvošolčke. Zanje so skrbeli vzgojitelj Primož Urank, vzgojiteljica Sonja Gerjol in Eva Tomič, smučarski vaditelj Bojan Lavrinec iz smučarskega kluba Krim in kuharica Julka Čepon.

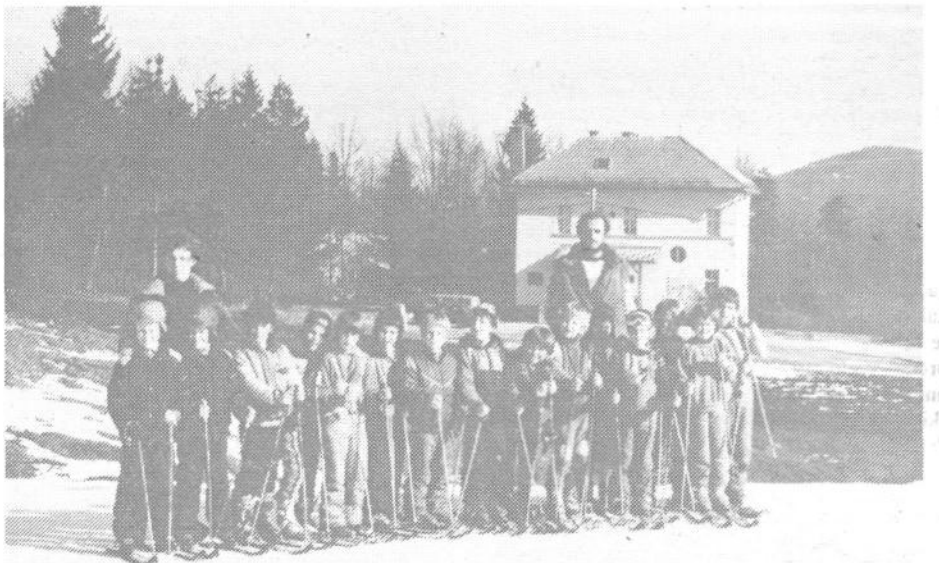
Čeprav otroci niso imeli sreče s snegom, pa ga je le še ostalo toliko – v sencih visokih smrek na klančku nasproti doma, da so se vsak dan lahko malo podričali, izvedli pa so tudi tekmovanje. Kako malo snega je ostalo, najbolje pove podatek, da je bil čas najhitrejšega 5,7 sekunde, torej je bila vesleslalomsko – smučarska proga zares kratka.

Sicer v domu, ki je bil nekdanja osnovna šola, v istem poslopju pa so 12. junija 1942 ustanovili prvi proletarski bataljon Toneta Tomšiča, otrokom nikoli ni bilo dolgčas. »Delavnik« je razporejen tako, da je do-

volj časa za sleherno aktivnost, pa tudi za red skrbijo otroci sami. Tudi na šolo otroci ne pozabijo povsem – vsak mora napisati vsaj dve razglednici ali dopisnici svojim najdražjim, kar za prvošolčke že ni lahka naloga. Ko smo bili na Zapotoku, je bila lepa sončna nedelja in tečaj se je za skupino iztekal. Otroci so zato že nestrpno pričakovali pozno popoldne, ko je bil na vrsti ples pred njim pa še kratek kulturni program s smešnimi pesmicami, recitacijami in podelitvijo nagrad za najboljšega smučarja, za skupino, ki je najbolj skrbela za red v spalnicah in še nekatere druge najboljše.

Omeniti velja še, da se med smučanjem, čeprav je bilo med njimi veliko začetnikov, ni nihče poškodoval in tudi zato so bili morda vsi še toliko bolj zadovoljni.

DANILO HINIČ

Za konec še »gasilska« slika na klančku pred Domom, kjer je bilo dan prej tekmovanje na snegu, ki ga je bilo celih 30 metrov – seveda po dolžini. Nasmehani prvošolčki z vzgojiteljem in vaditeljem so vsi v en glas zatrjevali, da se bodo v Zapotok še vrnili, če bo le mogoče.